

คุณภาพนักเรียนกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา
Learner Quality Students Support System Administration in Schools

สกุรัตน์ โกปัทธน์ตา, วิภาภรณ์ ภูวัฒนกุล,
อัจฉรา วัฒนานรงค์ และ โกศล มีคุณ
มหาวิทยาลัยพะเยา

**Sagunrat Kopatta, Vipaporn Poovatanakul,
Atchara Wattananarong and Kosol Meekhun**
University of Phayao, Thailand
Corresponding Author, E-mail : t_sagunrat@hotmail.com

บทคัดย่อ

จากการศึกษาค้นคว้า ในเรื่องระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสู่คุณภาพผู้เรียนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาถึงเป้าหมายในพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ดีขึ้นตามมาตรฐานการศึกษา 2) ศึกษาบทบาทของสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) ศึกษาการดำเนินงานตามขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เนื่องจาก ปัจจุบันเทคโนโลยี สารสนเทศ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ แม้แต่ตัวนักเรียนที่อยู่ในสถานศึกษา ก็ได้รับผลกระทบโดยตรง ทั้งในด้านการเรียน ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจสังคม ด้านการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสถานศึกษาเป็นสถานที่ที่มีภารกิจ ในการพัฒนานักเรียนให้มีความสมบูรณ์ มีความรู้ ทักษะ มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี ต่อการดำเนินชีวิต ร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นสถานศึกษา จึงได้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จะส่งผลให้นักเรียนสามารถเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 5) การส่งต่อนักเรียน ที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการแก้ปัญหา และมุ่งพัฒนานักเรียน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และความคาดหวังของสังคมต่อไป

คำสำคัญ : คุณภาพนักเรียน; สถานศึกษา; ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

Abstracts

This article was synthesized from research and study by researcher in student's support system administration the quality of learner. From the study and research on the system of taking care of students to the quality of the learner. The purposes of this study were to determine; 1. Study the goals of improving the quality of learners according to the educational standards 2. Study the role of educational institutions, which is the main organization in driving the student care system. 3. Study the implementation of the steps of the student support system, as information technology now affects both positively and negatively in their lifestyles, even students in school. It directly affects both learning, family, health, socio-economic, and misbehavior. The school is a place that has a mission to develop students to be complete, knowledgeable, skillful, ethical, have Discipline, keenness, creativity, good attitude towards living with others, therefore, the school has a system of supervision to help students to help prevent and solve problems that will result in students being able to complete their studies in the semester. It is compulsory and able to live in society with others in a good quality, which consists of 5 steps: 1. knowing the students individually 2. Screening students 3. The promotion and development of students 4. The prevention and problem solving 5. Referring to students as a tool for problem solving and aiming to develop students to have desirable characteristics according to curriculum objectives and social expectations.

Keywords: Learner Quality; Schools; Student Support System

บทนำ

การพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกัน และการช่วยเหลือแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา ดังนั้นภาพความสำเร็จ ที่เกิดจากการพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นไปตามความมุ่งหวังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะบุคลากรครูทุกคนในโรงเรียนซึ่งมีครูประจำชั้นเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการ ความร่วมมือจากผู้ปกครอง และหน่วยงานภายนอก (กรมสุขภาพจิต, 2551 : 1)

จากการศึกษาถึงผลกระทบต่อด้านนักเรียนในระดับประเทศนั้น พบว่า นักเรียนมีปัญหาด้านการเรียน ปัญหาด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคม แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม และปัญหาด้านความปลอดภัย เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนประพฤติตนไม่เหมาะสมประกอบด้วย ปัจจัยจากสภาพครอบครัว โรงเรียน เพื่อน ชุมชนสังคม และปัจจัยจากตัวนักเรียนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 : 5-7)

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนที่จะดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอน วิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน มีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน อาทิ คณะกรรมการโรงเรียนขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ครูทุกคน ฯลฯ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จึงกำหนดนโยบายสำคัญให้โรงเรียนในสังกัดทุกแห่งจัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และดำเนินการอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืน นักเรียนทุกคนจะต้องได้รับการดูแล ช่วยเหลือ พิทักษ์ ปกป้อง ค้ำครองอย่างรอบด้านด้วยกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสมและทันการณ์ ได้รับการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อให้เป็นคนดี มีความสุข และปลอดภัยในสภาพสังคมปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563 : 1)

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ที่กล่าวถึงความสำคัญที่จะต้องมียุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบมีความชัดเจนมีการประสานความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันและการแก้ไขปัญหาให้นักเรียน 5) การส่งต่อ แต่ละองค์ประกอบของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2554 : 1)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว พบว่า การที่สถานศึกษามีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็ง จะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อย่างตรงจุด และทันเวลา โดยอาศัยรูปแบบ วิธีการ หรือ ปัจจัยที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการขับเคลื่อนงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถขับเคลื่อนไปตามนโยบาย สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของโรงเรียน และช่วยแก้ปัญหาต่างข้างต้น ที่อาจจะส่งผลต่อการเรียนรู้ การมีทักษะชีวิตที่ดีของนักเรียน และนักเรียนจะได้รับการส่งเสริมพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ

คุณภาพนักเรียน

คุณภาพนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญและถูกกำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ทั้งยังเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้นักเรียนเกิดหลังจากได้รับการศึกษาในหลักสูตร ซึ่งคุณภาพนักเรียนได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2561 มาตรฐานที่ 1 คุณภาพนักเรียน ประกอบไปด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561 : 25)

1. ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียน

มีความสามารถในการอ่านการเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ

1.1 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น และแก้ปัญหา

1.2 มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม

1.3 มีความสามารถในการวิเคราะห์ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา

1.4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา

1.5 มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์

2.1 มีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด

2.2 มีความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย

2.3 การยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย

2.4 สุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาคุณภาพนักเรียนไว้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงได้กำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับนักเรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561 : 1)

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ดังนั้น การพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ และสามารถเรียนจบได้ตามหลักสูตรได้นั้น เราต้องต่อสู้กับความหลากหลาย ความแตกต่าง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในสังคมปัจจุบัน โดยอาศัยระบบการดูแลช่วยเหลือให้นักเรียนเข้ามามีส่วนช่วยให้การขับเคลื่อนงานเป็นไปอย่างมีระบบ โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ คือ 1. ความเข้มแข็งของสถานศึกษารวมถึงกระบวนการบริหารจัดการ 2. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

สถานศึกษา : องค์กรหลักในการขับเคลื่อนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ครูและบุคลากรในโรงเรียนล้วนต้องทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้มีทักษะความสามารถ มีสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นคนเก่ง คนดีคนที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นปกติสุข ตามเจตนารมณ์และเป้าประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แต่การที่ครูและบุคลากรของโรงเรียนจะสร้างผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพได้นั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และปัจจัยหลายอย่างอาทิ นโยบายและแผนงานยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ความรู้ความสามารถ

ของครูการให้ความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม และที่สำคัญคือ ความพร้อมของตัวผู้เรียน เพราะความพร้อมของผู้เรียนเป็นปัจจัยชี้ขาดว่าการจัดการเรียนรู้จะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นหรือล้มลุก ขลุกขลัก การจัดการเรียนรู้จึงแตกต่างจากการสอน เพราะการสอนนั้นเป็นเพียงแค่การให้ข้อมูลได้อย่างครอบคลุมตามขอบข่ายเนื้อหาที่กำหนดก็เป็นอันหมดหน้าที่ของผู้สอน แต่การจัดการเรียนรู้จะต้องทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดความสนใจ และศักยภาพของตนเอง ผู้เรียนในแต่ละชั้นเรียนซึ่งมีจำนวนมากมีความแตกต่างกันในทุกด้าน ภูมิหลังและพื้นฐานความสามารถของผู้เรียนมีความหลากหลาย จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่ครูจะจัดการเรียนรู้และบริหารจัดการชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

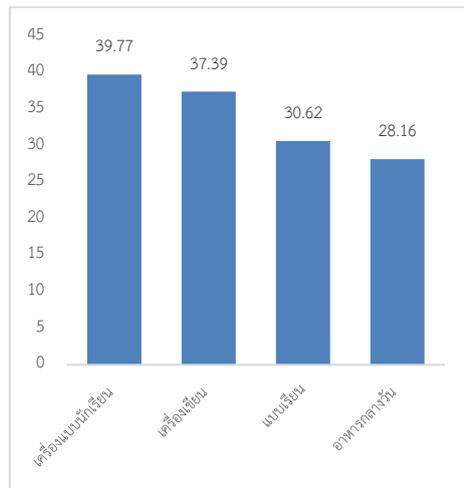
ดังนั้น ครูจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทำงานที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าระบบการดูแลช่วยเหลือเหลือนักเรียน เป็นกลไกในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในทางส่งเสริมพัฒนาการ ป้องกันแก้ไข และให้ความช่วยเหลือ เชื่อมโยงไปกับการจัดการเรียนรู้ตามธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละช่วงวัย ร่วมกับงานแนะแนวในโรงเรียนที่เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ ใช้หลักจิตวิทยาแก้ปัญหา ดูแลช่วยเหลือ แต่งานแนะแนวก็มีข้อจำกัดหลายประการ อาทิ ครูแนะแนวไม่เพียงพอ หรือไม่มีเลยในบางโรงเรียน ส่วนครูที่ทำหน้าที่ครูแนะแนวส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการแนะแนว ครูแนะแนวมีภาระที่จะต้องให้บริการด้านการแนะแนว จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในเรื่องการเสริมทักษะการดำรงชีวิต การเรียนรู้ด้านเพศศึกษา การสร้างวินัย เชิงบวก การจัดกิจกรรมป้องกันปัญหาสารเสพติด ทั้งยังให้คำปรึกษาช่วยเหลือเหลือนักเรียนและผู้ปกครองในการป้องกัน แก้ไขปัญหาด้านเพศศึกษา การใช้ความรุนแรง ปัญหายาเสพติด เป็นต้น การดูแลช่วยเหลือเหลือนักเรียนในปัจจุบันครอบคลุมไปในหลายมิติทั้งทางด้านสุขภาพกาย ใจ ด้านการเรียนรู้ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย ด้านการปกป้องคุ้มครอง รวมทั้งการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559 : 6-7)

จากสถานการณ์และสภาพปัญหาข้างต้น เห็นได้ว่านักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานประสบกับปัญหาด้านการเรียน ปัญหาครอบครัว สุขภาพเศรษฐกิจ สังคม พฤติกรรมไม่เหมาะสม และปัญหาด้านความปลอดภัย และปัญหานักเรียนในระดับประเทศ ที่นักเรียนมีปัญหาด้านการเรียน ปัญหาด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคม แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม และปัญหาด้านความปลอดภัย ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนในปัจจุบันเกิดปัญหา ประกอบด้วย ปัจจัยจากสภาพครอบครัว โรงเรียน เพื่อน ชุมชนสังคม และปัจจัยจากตัวนักเรียนเอง จากสถานการณ์และสภาพปัญหาข้างต้น เห็นได้ว่านักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานประสบกับปัญหาด้านการเรียน ปัญหาครอบครัว สุขภาพเศรษฐกิจ สังคม พฤติกรรมไม่เหมาะสม และปัญหาด้านความปลอดภัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 : 5-7)

ดังนั้น ครูและบุคลากรในสถานศึกษาจึงมีความสำคัญในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือเหลือนักเรียน ทั้ง 5 ขั้นตอน โดยเริ่มจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และวิเคราะห์ถึงปัญหาต่างๆ จะสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด จากการศึกษาข้อมูลของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

สุพรรณบุรี เขต 1 ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล พบด้านปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนในโรงเรียนในสังกัด พบข้อมูลดังนี้

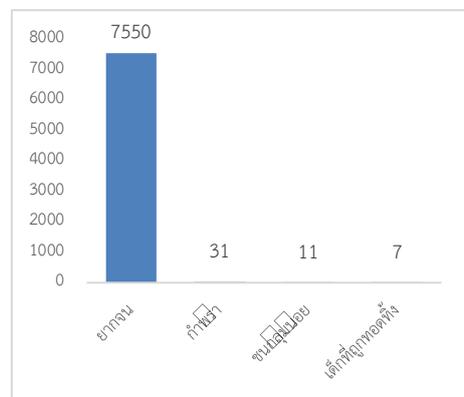
1. นักเรียนกลุ่มขาดแคลน ประกอบด้วย เครื่องแบบนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 39.77 เครื่องเขียน คิดเป็นร้อยละ 37.39 แบบเรียน คิดเป็นร้อยละ 30.62 อาหารกลางวัน คิดเป็นร้อยละ 28.16 ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงจำนวนของนักเรียนกลุ่มขาดแคลน

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2564 : ออนไลน์)

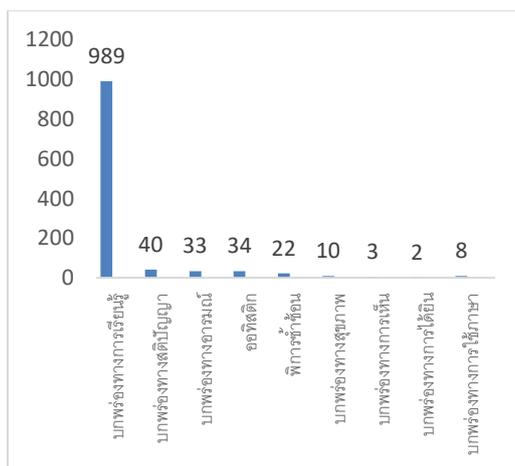
2. กลุ่มนักเรียนด้อยโอกาส จำแนกเป็นประเภทที่มีจำนวนมากที่สุด 4 ลำดับแรก คือ ยากจนมากที่สุด คือ 7550 คน รองลงมาคือเด็กกำพร้า 31 คน ชนกลุ่มน้อย 12 คน ชนกลุ่มน้อย 11 คน และเด็กที่ถูกทอดทิ้ง 7 คน ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงจำนวนของนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาส

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2564 : ออนไลน์)

3. กลุ่มนักเรียนพิการ ที่พบคือ บกพร่องทางการเรียนรู้มากที่สุด คือ 989 คน บกพร่องทางสติปัญญา 40 คน ออทิสติก 34 คน และบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ 33 คน ความพิการซ้ำซ้อน 22 คน บกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ 10 คน บกพร่องทางการพูดหรือภาษา 8 คน บกพร่องทางการเห็น 3 คน บกพร่องทางการได้ยิน 2 คน ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 แสดงจำนวนของนักเรียนพิการ

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2564 : ออนไลน์)

จากข้อมูลที่ศึกษาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนในสถานศึกษานั้นมีมากมาย ดังนั้นสถานศึกษาเปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของนักเรียน จึงจำเป็นต้องมีความตระหนักในการขับเคลื่อนด้านระบบการดูแลช่วยเหลือให้นักเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งให้สถานศึกษาเป็นรั้วที่แข็งแรงในการคุ้มครองดูแลนักเรียนทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสู่คุณภาพของนักเรียน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความสำคัญ และมีคุณค่า ที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหาร เพื่อการพัฒนาให้นักเรียน ด้วยการส่งเสริม สนับสนุน การป้องกัน แก้ไข ช่วยเหลือ เพื่อให้เกิด การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ให้มีความสมบูรณ์พร้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนให้มีทักษะในการดำรงชีวิต จึงจำเป็นที่ทุกโรงเรียน ในฐานะหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบในการพัฒนานักเรียน การแก้ปัญหาของนักเรียน ครู อาจารย์ โดยเฉพาะครูประจำชั้น จะทำหน้าที่พัฒนานักเรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ออกสู่สังคม การศึกษาเป็นเช่นไร สังคมย่อมจะเป็นเช่นนั้น เมื่อสังคมเกิดวิกฤติ จึงเป็นไปได้เลยว่า ครู อาจารย์ และสถานศึกษา จะปฏิเสธความเกี่ยวข้องหรือความรับผิดชอบได้ทั้งหมด เพราะคนในสังคมเป็นผลผลิตที่ออกมาจากสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาจึง

เป็นหน่วยงานที่ต้องมีกลไกการบริหารที่ดี ในด้านการพัฒนานักเรียน หรือการแก้ปัญหา เมื่อนักเรียนเกิดปัญหา การนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา จึงเป็นความสำคัญที่ครู และสถานศึกษาจะละเลยไม่ได้ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริม พัฒนา การป้องกัน และแก้ไข ปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิต และรอดพ้นจากวิกฤติที่พึงระวัง การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหารและครูทุกคน ซึ่ง วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 1) เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีระบบ มีประสิทธิภาพ 2) เพื่อให้โรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน มีร่องรอยหลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบและประเมินผลได้ ประโยชน์และคุณค่าของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การดูแล ช่วยเหลือนักเรียน เป็นนวัตกรรมที่ได้รับการยอมรับว่า สามารถช่วยให้นักเรียน ได้รับการพัฒนาไปในแนวทางที่ดี และเต็มตามศักยภาพได้ ซึ่งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีประโยชน์ ดังนี้ (จุติกรณ นิสสัย, 2559 : 21)

1. นักเรียนมีการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องได้รับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างทั่วถึง
2. ครูรับรู้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน โดยนำข้อมูลนั้นมากำหนดเป็นแนวทางเพื่อการส่งเสริมและพัฒนา
3. ผู้ปกครองและครูมีการร่วมมือกันในการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียนปรึกษาและร่วมกันหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
4. ผู้บริหารสามารถใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจนมีมาตรฐาน ซึ่งกระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีองค์ ประกอบ 5 ประการ คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 4) การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน 5) การส่งต่อ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (กระทรวงสาธารณสุข, 2552 : 17-22)

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เนื่องจากความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน ที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมจากครอบครัวที่ทำให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้น การรู้จักข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความ

เข้าใจนักเรียนมากขึ้นสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดาโดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาของนักเรียน ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียน หรือเกิดได้น้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

เครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุม ทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพและด้านครอบครัวที่สำคัญ ประกอบด้วย (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2554 : 20)

1. ระเบียบสะสม เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูลและครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษา พิจารณาทำความรู้จักนักเรียนเบื้องต้น ครูควรรหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การสอบถามจากนักเรียนโดยตรง การสอบถามจากครูหรือเพื่อนของนักเรียน รวมทั้งการใช้เครื่องมือทดสอบต่าง ๆ หากครูที่ปรึกษาดำเนินการได้

2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ=The Strengths and Difficulties Questionnaire) ใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบยุโรป จัดทำโดยกรมสุขภาพจิต (แพทย์หญิงพรรณพิมล หล่อตระกูลและคณะ) โดยแบบประเมิน SDQ นี้ จะจัดทำ 3 ฉบับ ได้แก่ นักเรียนประเมินตนเอง คุณครูประเมิน และผู้ปกครองประเมิน มีการกำหนดเกณฑ์การวัดไว้อย่างชัดเจน แบบ SDQ นี้ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรมการปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับสภาพจิตใจ ซึ่งช่วยให้ครูที่ปรึกษามีแนวทางการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ (Goodman et al, 2003 : 24) ได้ทำการศึกษาการใช้ SDQ (The Strengths and Difficulties Questionnaire) เพื่อการคัดกรองเด็กที่มีความผิดปกติทางจิตใจกับกลุ่มตัวอย่างในชุมชน เพื่อนำ SDQ ไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการสำรวจหาเด็กที่มีภาวะความผิดปกติทางจิตใจในชุมชน ผู้ตอบแบบสอบถามหลายกลุ่ม อาทิ ผู้ปกครอง ครู เยาวชน มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องของภาวะความผิดปกติทางจิตใจ เช่น เห็นว่าเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคล เป็นการเคลื่อนไหวทางอารมณ์ของบุคคล สภาวะความแตกต่างของบุคคลนั้นประกอบด้วย พฤติกรรมส่วนบุคคล พฤติกรรมอยู่ไม่สุข ไม่อยู่นิ่ง พวกซึมเศร้า และพวกที่มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อื่น ๆ สภาพความแตกต่างของบุคคล พบว่า เป็นความกลัวเฉพาะอย่าง ความกลัวการถูกทอดทิ้ง และพฤติกรรมกินที่ไม่พึงประสงค์ เป็นต้น การคัดกรองโดยใช้กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม SDQ หลาย ๆ กลุ่มจากชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

3. วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ ประกอบด้วย

3.1 การสังเกต จะช่วยให้ครูมีความเข้าใจในตัวนักเรียนได้มากที่สุด เพื่อที่ครูได้ให้ความช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเหมาะสม การสังเกตจะใช้ได้ผลก็ต่อเมื่อผู้สังเกตได้รับการฝึกฝนการสังเกตมาเป็นอย่างดี

3.2 การสัมภาษณ์ เป็นกลวิธีที่ครูใช้ในการเก็บข้อมูล มี 2 ชนิด คือ 1) การสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริงและ 2) การสัมภาษณ์เพื่อให้คำปรึกษา การสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริงเป็นการสัมภาษณ์ที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อหารายละเอียดเพิ่มเติมข้อมูลที่ได้อีกโดยวิธีอื่น เพื่อประโยชน์ในการเข้าใจตัวเด็กอย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น ส่วนการสัมภาษณ์เพื่อให้คำปรึกษาเป็นการสัมภาษณ์ที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อช่วยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แก้ปัญหาของตนที่กำลังประสบอยู่ได้

3.3 การเยี่ยมบ้าน เป็นกลวิธีอีกชนิดหนึ่งที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคลเป็นวิธีการที่ช่วยให้ครูได้ทราบสภาพความเป็นอยู่ทางบ้านของนักเรียน เป็นการเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะการรู้จักนักเรียนเฉพาะที่โรงเรียนไม่ช่วยให้ครูและผู้แนะแนวเข้าใจนักเรียนอย่างถูกต้องเสมอไปเพราะพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนที่แสดงออกที่โรงเรียนนั้น แท้ที่จริงอาจจะมีสาเหตุมาจากสภาพความเป็นไปทางบ้านก็ได้

3.4 การตรวจสอบสุขภาพและระเบียบสุขภาพ จัดว่าเป็นวิธีและเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนเป็นรายบุคคล มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพนักเรียน ทำให้สามารถวินิจฉัยสาเหตุของปัญหาของนักเรียนได้ง่ายขึ้น

สรุปได้ว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน เป็นรายบุคคล ด้านความรู้ ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว และด้านอื่นๆ ที่ครูพบ ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เกณฑ์การประเมิน มีการรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคลด้วยวิธีหลากหลาย มีการศึกษาข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล มีการวิเคราะห์และสรุปข้อมูล มีการนำข้อมูลไปใช้ส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้วิธีสังเกต สัมภาษณ์ หรือประเมินพฤติกรรม

2. การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียน อาจนิยามกลุ่มได้ 4 กลุ่ม คือ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2554 : 14-17)

กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้ว อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมภูมิคุ้มกันและการส่งเสริมพัฒนา

กลุ่มเสี่ยง มีปัญหา คือ นักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์กลุ่มเสี่ยง มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือ ป้องกันหรือแก้ไขปัญหตามกรณี การจัดกลุ่มนักเรียนนี้จะช่วยให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง แก้ไขปัญหาให้ตรงกับปัญหา และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ครบถ้วน

กลุ่มมีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน

กลุ่มพิเศษ คือ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีความเป็นอัจฉริยะ แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน อย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อเทียบกับผู้มีอายุในระดับเดียวกันภายใต้

สภาพแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การส่งเสริมนักเรียนได้พัฒนาศักยภาพความสามารถพิเศษนั้นจนถึงขั้นสูงสุด

การจัดกลุ่มนักเรียนนี้ มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาให้ตรงกับปัญหาของนักเรียนยิ่งขึ้น และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา เพราะ มีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาของนักเรียนจะน้อยลง มีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็น ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

3. การป้องกันและแก้ไขปัญหา ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูควรให้ความสนใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา นั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความสนใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกัน และการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การสร้างภูมิคุ้มกัน การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน จึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม ซึ่งการป้องกันและการแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนนั้น มีหลายเทคนิค วิธีการ แต่สิ่งที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา จำเป็นต้องดำเนินการมีอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1) การให้คำปรึกษาเบื้องต้น 2) การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2554 : 22) นอกจากนี้ สแตนเลอร์ วิลเลียม เอ (William A. Standler ,1995 : 91) ได้ทำการศึกษาพบว่า วิธีการที่ใช้ในการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหามีดังนี้ 1) การลงโทษ 2) วิธีการชี้แจงให้เห็นถูกผิด 3) วิธีเพิ่มหรือลดงาน ที่มอบหมาย 4) วิธีค้นหาสาเหตุว่าทำไมเด็กนักเรียนจึงมีพฤติกรรมผิดเช่นนี้ 5) วิธียกย่องหรือกระตุ้นเตือนให้เกิดความมานะ 6) วิธีส่งไปให้แพทย์ทำการรักษาหรือบุคคลอื่นช่วยแก้ไข

4. การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลุ่มความสามารถพิเศษ ให้มีคุณภาพมากขึ้น ได้พัฒนาเต็มศักยภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติและกลุ่มพิเศษกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/ปัญหากลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพ ตามมาตรฐานที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวัง การส่งเสริมพัฒนานักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ 1) การจัดกิจกรรมโฮมรูม 2) การเยี่ยมบ้าน 3) การจัดประชุมผู้ปกครอง 4) การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตและกิจกรรมพัฒนานักเรียน (กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข, 2554 : 18)

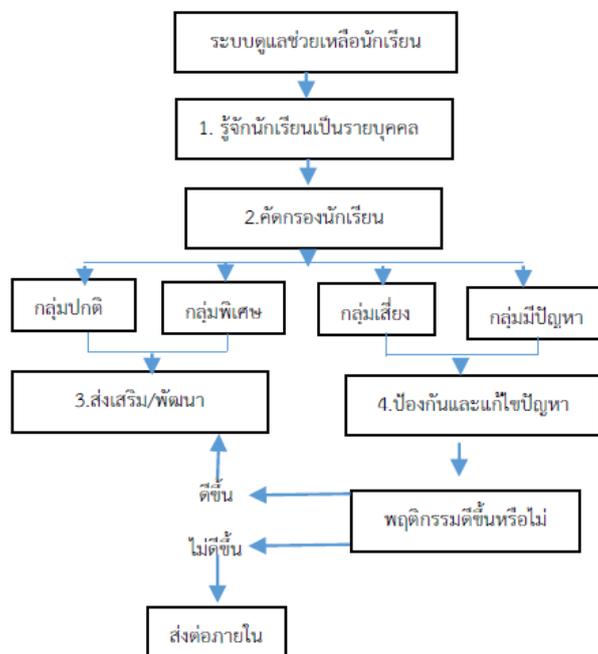
5. การส่งต่อ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนโดยครูที่ปรึกษา อาจมีกรณีที่บางปัญหามีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหา ของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หาก

ปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาหรือครู คนใดคนหนึ่งเพียงลำพังความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้น หรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข ซึ่งครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือการคัดกรองนักเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาในแต่ละกรณี การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ คือ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2554 : 26)

1. การส่งต่อภายใน คือ ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น นักเรียนมีปัญหาด้านสุขภาพ จะส่งต่อ ครูพยาบาล นักเรียนมีปัญหาด้านพฤติกรรม จะส่งต่อครูฝ่ายปกครอง เป็นต้น หากเกินความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ก็ต้องดำเนินการส่งต่อภายนอก

2. การส่งต่อภายนอก เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อนหรือรุนแรง เป็นต้น อาจจะต้องพบจิตแพทย์เพื่อช่วยเหลือนักเรียนให้ดีขึ้นต่อไป ครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ และประสานการทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ หากเกิดกรณีที่ยากต่อการช่วยเหลือก็ต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญต่อไป

พันธกิจในการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของสถานศึกษา สามารถสรุปเป็นแผนภูมิให้เห็นขั้นตอนได้ ดังแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 แผนภูมิแสดงกระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558 : 54)

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ (หน่วยศึกษานิเทศก์, 2550 : 3)

1. ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารทุกฝ่าย ตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ
2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน และมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน
3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ ต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดและมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด
4. ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน
5. ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน อาทิ เช่น ผู้ปกครองนักเรียน บุคคลในชุมชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ สถานีตำรวจ เป็นต้น
6. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูล ความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสิ่งที่จำเป็นโดยเฉพาะเรื่องทักษะการปรึกษาเบื้องต้น และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

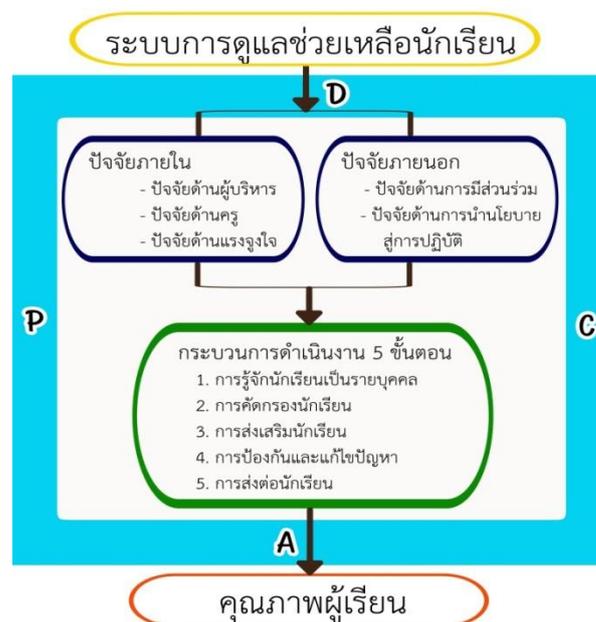
กรมสุขภาพจิต (2551 : 3) ได้ระบุถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ว่ามี 4 ปัจจัย ได้แก่

1. ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่าย ตระหนักถึงความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสม
2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน และมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน
3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ ต้องมีระบบประสานงานอย่างใกล้ชิดและมีการประชุมในแต่ละคณะ อย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด
4. ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วิลเลียม (William C. Click, 1991 : 87) ได้ศึกษาถึงปัจจัยของความสำเร็จ ดังนี้ 1) การให้คำปรึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล การให้คำปรึกษาแก่ ครูและผู้ปกครองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก 2) การให้บริการทางด้านอาชีพ การวางแผนด้านหลักสูตรการเรียน การส่งเสริม ให้นักเรียนได้พัฒนาด้านร่างกาย ไม่ใช่หน้าที่ของครูที่ปรึกษา 3) หน้าที่ของผู้ให้คำปรึกษา คือ การวิเคราะห์นักเรียนเป็นรายบุคคล การวางตัวนักเรียนเป็นรายบุคคลและการให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหารุนแรง และ4) บริการแนะแนวควรได้รับการปรับปรุงขยายผลในโรงเรียนประถมศึกษาให้มากขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้การศึกษา

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนได้สังเคราะห์ปัจจัยที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือไว้ 2 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านผู้บริหาร 2) ปัจจัยด้านครู 3) ปัจจัยด้านแรงจูงใจ และปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน และ 2) ปัจจัยด้านการนำนโยบายลงไปสู่การปฏิบัติ ที่จะส่งผลต่อการดำเนินงานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนทั้ง 5 ขั้นตอน ตามแผนภูมิที่ 5 ดังนี้

แผนภูมิที่ 5 แสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. ปัจจัยภายใน

1.1 ปัจจัยด้านผู้บริหาร

ผู้บริหาร คือบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยทำหน้าที่ของการเป็นผู้นำใช้กระบวนการและการจูงใจให้ผู้ตาม หรือผู้ปฏิบัติทำงานได้สำเร็จด้วยความเต็มใจ และเต็มความสามารถ โดยการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษานั้นต้องอาศัยการใช้วงจรคุณภาพ PDCA เพื่อที่จะสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เดมिंग (Edward W. Deming ,1995:56) กล่าวไว้ว่า เดมिंग (Edward W. Deming) ได้ประยุกต์กระบวนการจัดการของกุติกและเออร์วิกให้สั้นลง เรียกว่า วงจรเดมिंग (Deming cycle) หรือ PDCA ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan – P)

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do – D)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Check – C)

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุง (ACT – A)

ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 2001, pp. 437-438) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการที่มุ่งไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ด้วยองค์ประกอบหลายประการ เช่น การตัดสินใจองค์กร แรงจูงใจ ภาวะผู้นำ ฯลฯ โดยการบริหารต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาและสภาพการณ์เกิดขึ้นในอนาคตด้วย

1.2 ปัจจัยด้านครู

“ครู” เป็นผู้มีบทบาท และมีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาโดยรวม ดังนั้นความสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้การดำเนินงานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น เช่น ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและเพื่อนร่วมงานด้วยกัน หากมีความสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยให้การประสานงาน การดูแลนักเรียน การสังเกตพฤติกรรมนักเรียนเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง รอบด้านมากขึ้น และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน หากมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นักเรียนจะเห็นครูเป็นที่ปรึกษา กล้าพูด กล้าเข้ามาปรึกษาที่พบเจอ ครูก็จะได้ช่วยแก้ปัญหา หรือช่วยให้คำแนะนำเป็นแนวทางที่ดีให้กับนักเรียนได้

1.3 ปัจจัยด้านแรงจูงใจ

แรงจูงใจ คือ ความสุขความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ทำงานด้านการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หรือ สิ่งต่างๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวก ให้การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปได้อย่างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและที่เป็นนามธรรม

2. ปัจจัยภายนอก

2.1 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

ประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน หมายถึง ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมและให้ร่วมมือในการดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีส่วนร่วมในคิด ร่วมลงมือทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ จากการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองในการแก้ไขปัญหา นักเรียน การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมายถึง โรงพยาบาล สาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่น ๆ ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนตรวจสอบหาสาเหตุ การให้ความรู้เรื่องโทษของสารเสพติด ให้ความร่วมมือในการรับนักเรียนที่ทางโรงเรียนส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้การช่วยเหลือนักเรียน และมีการสนับสนุนอุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ที่ใช้เกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2 ปัจจัยด้านการนำนโยบายลงไปสู่การปฏิบัติ

คือ การขับเคลื่อนงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างเป็นขั้นตอน และมีระบบ มีการวางแผนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ดีทำให้ประสบความสำเร็จการใช้เวลา ทรัพยากร และความสามารถของบุคคลผู้นำไปปฏิบัติให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนดำเนินตามแผนที่วางไว้ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

สรุป

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เกิดผลสำเร็จนั้น ต้องเริ่มจากบุคลากรทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการกำหนดผู้รับผิดชอบ และวางระบบการทำงานให้เป็นแนวทางเดียวกัน สร้างบรรยากาศการทำงานแบบมีส่วนร่วมและมีรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันในการร่วมกันแก้ปัญหาให้กับนักเรียน มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ซึ่งจะได้มีข้อมูลมากำหนดเป็นสารสนเทศของสถานศึกษาเพื่อที่จะได้นำไปใช้ต่อไป จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนมีมากมายหลากหลายแบบ ตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังนั้นการพัฒนานักเรียนจึงเป็นสิ่งที่เราทุกคนต้องเร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อที่จะได้ช่วยกันป้องกันปัญหาได้รวดเร็ว จะได้ผลมากกว่า การที่รอให้เกิดปัญหาแล้วจึงมาแก้ไข เพราะบางครั้งอาจจะสายเกินไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2551). *คู่มือครูระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ช่วงชั้นที่ 1 – ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6)*. กรุงเทพมหานคร: กรมสุขภาพจิต.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2554). *คู่มือครูที่ปรึกษาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพมหานคร: ยูเร็นส์อิมเมจกรุ๊ป.
- จตุติกรณ์ นิสสัย. (2558). *การศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองปรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3*. การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. (2564). *แผนปฏิบัติการราชการ ประจำปีงบประมาณพ.ศ.2564*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2564. แหล่งที่มา: <https://drive.google.com/file/d/1vGdVSAfVW491q08-vfV3j6eaiRbeBRZQ/view>.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *สภาพความสำเร็จและแนวทางการสร้างความเข้มแข็งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). *คู่มือการสรรหาและคัดเลือกสถานศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปีการศึกษา 2558*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). *การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *คู่มือการคัดเลือกสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประจำปีการศึกษา 2563*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

หน่วยศึกษานิเทศก์. (2550). *การพัฒนาและการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์.

Deming, Edward W. (1995). *Out of The Crisis*. USA: The Massachusetts Institute of Technology Center for Advanced Engineering Study.

Goodman, and et al. (2003). "Using the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) to Screen for Child Psychiatric Discipline in a Community Samples," Dissertation Abstracts International.

Hoy, W. K. & Miskel, C.G. (2001). *Educational administration: Theory, research, and practice*. (6thed). Boston: McGraw - Hall.

William A. Standler, (1995). *Social Foundation of Education*. New York : Dryden Press.

William C. Click. (1991). *The Elementary School Counseling's Role and Principles*. Ed. D. Dissertation. State University of New York at Buffalo.